

**La DGA
rectifica**
Els estudiants de
la Ribagorça
rebran finalment
els ajuts per a
llibres encara
que estudien a
Pont de Suert

Puntaires a Calaceit
La segona trobada organitzada per
l'Associació de dones Kalat-Zeyd va
reunir més de tres-cents participants

La FAB contra Fraga
La Federació Aragonesa de Basquet
Femení ha vetat la celebració d'un
campionat a la capital del Baix Cinca

Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

300 PTA • 1,80 €

Any 2 • núm. 9 • La Franja, juliol-agost de 2001

Els dinosaures arribaran a Pena-roja

FRANCISCO MONTERO

Interior del Centre recreatiu Dinopolis a Terol

EDITEN:

Associació Cultural del Matarranya
C/ Pla, 4, 44610 Calaceit, Tel. 978 85 11 52
A/e: associació@matarranya.com
Consells Locals de la Franja
Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
Apartat de Correus 116, Fraga (Baix Cinca)

DIRECTOR:

Màrio Sasot

COORDINADORS:

Josep Galan, Enric Marqués
i Hipòlit Solé

COL-LABORADORS:

D. Badia, S. Barber, A. Bengochea, F. Blanch, M. Blanc, J. Boix, D. Borbon, V. Borbon, T. Bosque, A. Capdevila, J.A. Carrégalo, J. Cases, C. Castany, A. Castellnou, G. Xaco, J.A. Chauvell, A. Enjuanes, J.L. Escuer, M. Espitia, J. Espuga, P. Fontoba, R. Ferrer, G. Francino, J. Galan, Q. Gibert, M. Gimeno, À. Huguet, V. Ibarz, V. Labara, O. Labat, P. Labat, J. Laforga, C. Lapresta, A. Larrérgola, J.M. Latorre, J.A. Llerda, E. Marqués, C. Martí, M. Martínez, Mauri, C. Massagué, M. Mateo, D. Maza, C. Mesalles, I. Micolau, J. Micolau, G. Miret, J. Montclús, H. Moret, A. Orús, J. Pallarol, A. Quintana, Ll. Rajadell, F. Ricart, M. Riu, M.C. Roca, E. Sabaté, A. Sáez, J. Salleras, M. Sampietro, J. San Martín, C. Sancho, J.L. Seira, J. Seuma, R. Sistac, R. Solana, C. Terés, R. Ventura, P. Vidal, D. Vidallet, I. Zapater.

CORREU ELECTRÒNIC:

tempsdefranja@wanadoo.es

SUBSCRIPCIONS I PUBLICITAT:

974 47 19 93 / 93 805 02 70

MAQUETACIÓ I IMPRESSIÓ:

Gràfiques del Matarranya, SL
grafiques@matarranya.com

DIPÒSIT LEGAL: TE-88/2000

EN VENDA A:

Albelda
Estanc Conchita
Calaceit
Papereria Abàs
El Campell
Llibreria Anna
El Torricó
Llibreria Pilarín
Fraga
Llibreria Badia, Estanc Bollic,
Llibreria Cabrera
Lleida
Llibreria de la Generalitat
Mequinensa
Papereria González
Nonasp
Estanc Mari Carmen
Reus
Llibreria Gaudí
Saidí
Llibreria Panadés
Saragossa
Kiosko Hermanos Vidal
Tamarit
Estanc Patrito
Tortosa
Llibreria El Temple
Vall-de-roures
Llibreria Serret

Hostes vingueren...

El número anterior ja prenia nota de l'esdeveniment més important de la Franja, i de més ressonància mediàtica, des dels temps pròxims de la segregació de les parròquies del bisbat de Lleida: el Vaticà ha dictat sentència sobre el patrimoni artístic contingut al Museu de Lleida, diocesa i comarcal, com l'anomenen els qui n'han tingut responsabilitats fins avui. La sentència, per dir-ho en termes profans, dóna la raó als interessos del nou bisbat Barbastre-Montsó contra els del bisbat de Lleida que s'ha atorgat i atorga encara la custòdia d'un fons artístic important procedent d'edificis religiosos dels pobles de la Franja.

La salutació del director de *Temps de Franja* del número de maig avançava algunes de les claus que acompanyen l'afer. La notícia havia d'alegrar els franjolins i, en canvi, aviat s'ha estroncat el riure en veure que, el dia que el fons arribi a l'altre costat de la ratlla, els qui manen ja han decidit que les obres aniran a parar lluny de la Franja o, si més no, no vindran a enriquir els nostres pobles. Una decisió que il·lustra on tenen la sensibilitat les autoritats religioses aragoneses en relació als interessos i la singularitat de les nostres gents i les nostres comarques: tenen la sensibilitat més avall d'on els arriben les sotanes.

I aquesta és la qüestió. Quina consideració tenen les autoritats aragoneses –civils i religioses– de la personalitat de la Franja? Algú ja s'havia escandalitzat de parlar de manera frívola de

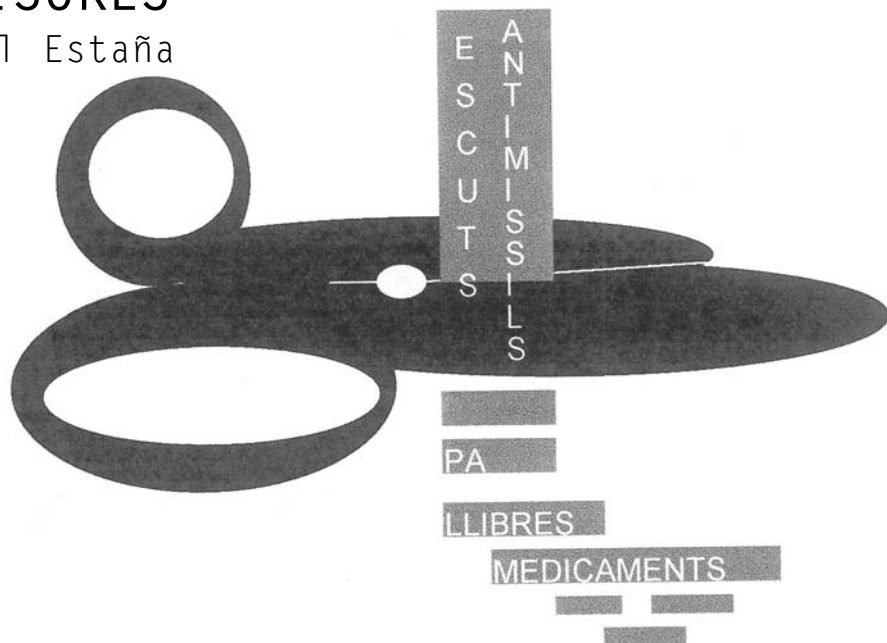
devolució d'allò que és d'Aragó: devolució? És que, en tan poc temps com ha transcorregut des de la segregació, la gent –els creguts i els descreguts– ja no recorda el lligam natural mantingut des de sempre amb el bisbat de Lleida, és a dir des de sempre? És innegable que ara, amb la qüestió del patrimoni artístic es pretén acabar d'arreglar la jugada: perdre tota mena de rastre catalanesc, és a dir, perdre tots els llençols culturals de catalanitat d'aquestes terres que han representat la pertinença natural i històrica al bisbat de Lleida.

Però encara hi ha una altra cosa que fa patir i que dol molt a les persones sensibles a les actituds febles o indecises que prenen, davant de temes importants, persones o institucions: quina ha estat la resposta de la comunitat cristiana i la laica o civil de les nostres parròquies i viles davant la segregació? Quina ha estat per ara la reacció de les forces vives en saber la sentència del Vaticà, un Vaticà clarament anticatalà i proespanyol amb ferum de *l'obra* que presideix a Barbastre? Estarem d'acord que la resposta ha estat ben prima, pròpia d'una societat amb poques conviccions i, potser, amb poques llums.

No serà qüestió de pensar-hi? No hi hem de dir res els qui, com *Temps de Franja* i totes les associacions culturals de les comarques afectades per la segregació, som sensibles a la singularitat de la Franja? No es pot fer res per demostrar que no som de pedra i que ens han xafat un ull de poll i que ens volem queixar?

ESTISORES

Miguel Estaña

sumari

2

Editorial

3

Salutació del director

3

Cartes dels lectors

4

El Matarranya

7

El Baix Cinca

10

Entrevista

Divina Sabaté,
directora de la Casa Museu
Salvador Sabaté

12

La Llitera i la Ribagorça

15

Tema del mes:

La V Escola d'Estiu a la Franja
ens proposa «Jugar i aprendre»

16

Aragó

17

Gent de Franja

18

Països Catalans

19

Opinió

Pedro Laín Entralgo:
Un humanista del segle XX

salutació del director

Sembla que a les autoritats federatives de l'esport aragonès els hi ha entrat sobtadament un agut sentiment patriòtic, i aquest virus maleït no ha tingut un altre «hàbitat» millor on manifestar-se que intentant enfonsar l'esport fragatí fins abocar-lo, si fóra possible, a la seua desaparició. Fraga, tenia que haver estat seu, durant el mes de juny, de la fase final interautonòmica de Basquet Infantil femení després de que la Federació Catalana, on juguen aquest i molts altres equips fragatins de diferents esports, designés a la capital baixcincuenya com a seu d'aquest torneig. El delegat a Osca de la Federació territorial aragonesa, Fernando Galindo, va recórrer a la Federació Espanyola el nomenament i finalment el campionat es celebrà a una localitat catalana. Penso que l'obligació d'una federació esportiva és potenciar i facilitar la feina dels joves i xiquets que vulguen fer esport a cada lloc, buscant les fórmules organitzatives més adients per a la pràctica de l'esport. I si aquesta facilitat comporta jugar a les províncies o regions veïnes, han de recolzar aquestes mesures. Als directius els paguen de les quotes dels federats per això, no per manifestar obertament les seues fòbies territorials i/o polítiques.

Mاريو Sasot Escuer

cartes dels lectors

Carta oberta a Marta Calvo

Senyora Diputada de les Corts Aragoneses:

Li vaig sentir a un debat sobre la Llei de Llengües una sèrie d'arguments en contra que després vaig veure repetits dins d'una entrevista a l'*Heraldo de Aragón* i un article d'opinió a *La Comarca*, que em van cridar l'atenció i que voldria comentar.

Una de les raons que vostè donava per a que l'actual avantprojecte de Llei de Llengües fos retirat, com proposa el seu partit, el PP, és que aquesta Llei no respon a cap demanda social a les comarques bilingües, i al·legava com a mostra d'això que, segons mostrava un estudi de la Universitat de Saragossa de l'any 1995, un 75% de la població de la Franja no estava gens interessada en la cooficialitat de la seua llengua materna.

Aquestes dades no li deuriem de preocupar a la senyora diputada. I li ficaré un exemple molt senzill i didàctic per a que l'entengue: la nostra democràcia.

Si durant els anys 60 i 70 fins a les primeres eleccions de la transició s'hagués fet una enquesta sobre qui era partidari de la democràcia, no hagués sortit, ni molt menys aquest 25% favorable. Fixant-nos, com a botó de mostra, en el seu grup parlamentari regional, tan sols un diputat dels 28, que jo recorda—el Sr. Cristóbal Montes— es va moure per les llibertats en aquells temps; la qual xifra fa un reduït 3% de partidaris de la democràcia, en el seu grup. Ben entès que no s'hauria de contar a vostè en l'univers d'aquesta

enquesta, perquè... és vostè tan jove, senyora diputada! Tampoc volem entrar dins l'àmbit nacional del seu partit perquè fins i tot el seu i-lustre cap de files no en surt molt ben parat.

I és que la gent, senyora diputada, canvie molt de gustos, de quan la cosa està per començar a quant ja està tot muntat i al punt. Fixe's, quanta gent que anava a les manifestacions de l'antic règim (a la plaça d'Orient, per exemple), i que després, un cop instaurada la democràcia (perquè quatre ingenus d'esquerres, jugant-se estudis, llocs de treball, anys de presó i alguna volta la vida, van fer una mica de soroll), van començar a anar a votar, i li van trobar gust a la cosa, i han continuat fent-ho massivament i tan contents, fins ara.

O quants mestres, que anaven amb el totxo o el regle a la mà ensenyant els himnes patriòtics del «Caudillo», després es van presentar democràticament com a diputats i els hi va agradar tant la cosa, que han anat repetint, i repetint... i fins ara.

Així que no face tant cas a les enquestes prèvies senyora diputada.

Fins i tot vostè, que rebutja i ataca la Llei amb tanta sanya i ferocitat i amb arguments a vegades fal·laços, no seria res d'estrany que si la pròxima legislatura guanya les eleccions el seu partit, si li proposen fer-se càrrec de la Direcció General de Política Lingüística que pot preveure la Llei de Llengües d'Aragó, és possible que ho accepte. I n'estic segur que no ho faria gens malament.

Marià Álvarez

Les puntaires

La dinàmica Associació de Dones i Consumidors Kalat-Zeyd va organitzar el passat 17 de juny a Calaceit la II trobada de puntaires a la que hi van acudir unes 325 participants que van fer ballar els boixets, instal·lades a la Plaça i van crear molts metres de precioses randes. Hi havia representants de 23 poblacions de Catalunya, 5 del Matarranya, 4 de la resta d'Aragó i fins i tot en van venir de Benicarló, complementant així un arc de pobles i ciutats que envolten la nostra comarca i on hi ha molta gent que té afecció a fer treballs de punta. He qualificat la citada Associació de dinàmica perquè està organitzant molts actes i curssets que animen i fomenten la distracció i la cultura, que bona falta fa sempre, davant l'apatia i el desinterès que també fa estralls per tot arreu. És una tasca sacrificada per a les organitzadores, que no sempre és prou reconeguda, però que com a resultat dona vida i moviment a la població. I si les activitats, com aquesta de les puntaires, serveix per agermanar pobles, comarques i comunitats veïnes, amb una llarga història comuna, molt millor. Aquests contactes entre gent que sovint no coneix la nostra problemàtica lingüística, de costums o d'ambient, no pot fer res més que ajudar a comprendre-mos, a respectar-mos i a millorar les relacions, que a vegades no són prou bones per falta de convivència o per haver estat massa desinformat.

Miquel Blanc

Participants de Catalunya, Aragó i València consoliden la festa de les puntes de coixí a Calaceit

Multitudinària II Trobada de Puntaires a Calaceit

■ Antoni Bengochea

Si l'any passat ja va ser tot un èxit, l'Associació de dones Kalat-Zeyd, organitzadora de l'esdeveniment, s'ha superat aquest any aconseguint la participació de 339 puntaires, provinents de 35 municipis de les províncies catalanes de Barcelona, Tarragona i Lleida; del Baix d'Aragó i Matarranya de Terol i Saragossa; de Saragossa capital i una important representació de Benicarló, de la Comunitat Valenciana. A destacar, per la quantitat, les 45 representants de Martorell, les 31 de Calaceit, així com les de Viladecans, Gavà i Sant Climent. La resta de localitats participants és la següent: Queretes, Vall-de-roures, Alcanyís, La Puebla de Híjar, Albalate, Vinaceite, Maella, Favara, Ascó, Batea, l'Aldea, Molins de Rei, Tarragona, Corbera, Lleida (Centre Cívic i Puig Verd), Flix, Garcia, Masroig, Barcelona (barri de Sant Antoni), Sant Boi, Maials, la Sènia, Caseres i Móra d'Ebre.

Actuació del grup infantil de jotes de Calaceit

La Festa va començar amb la concentració de puntaires a la Bassa, on van ser rebuts per la presidenta de l'Associació de dones Kalat-Zeyd, Maria Vallés, que també és la professora de puntes de coixí de Calaceit des de fa tres anys. Es va fer un cercavila amb tota la comitiva encapçalada pels gegants i els grallers de Calaceit i Caseres, fins que es van instal·lar a la plaça Major per a fer l'exhibició dels seus treballs i les seues habili-

tats. A les 12 es va fer la ballada de jotes pel grup infantil de Calaceit, i l'Alcalde de Calaceit, Miguel Casasús, va donar la benvinguda a tots els concurrents. La festa es va acabar amb el tradicional repartiment d'obsequis i el dinar de germanor.

Al mateix temps, a l'Associació Cultural del Matarranya, es va inaugurar una exposició de postals i fotografies de puntaires de diverses èpoques, de la col·lecció de Josep Plana.

El govern aprova 160 milions per a obres d'emergència al Matarranya

■ Màrio Sasot

El Consell de Ministres del passat 29 de juny va aprovar el pressupost per a començar les obres d'emergència que el Ministeri de Medi Ambient ha planificat per a restaurar diverses infraestructures hidràuliques d'abastiment d'aigua de boca i de rec a la conca del Matarranya, que van resultar danyades durant les inundacions que tingueren lloc la passada tardor.

L'import d'aquestes obres és de 160 milions de pessetes.

Entre les obres previstes es troben diversos assuts i séquies de rec de les poblacions de la Vall del Tormo, Massalió, Calaceit, Favara i Nonasp.

Aquestes obres s'afegeixen a les que ja es van emprendre en el primer moment després de les riuades per evitar més desprendiments i inundacions i garantir l'abastiment d'aigua

de boca als nuclis urbans.

Les intenses i abundants pluges caigudes arreu d'aquesta comarca els dies 23 i 24 d'octubre de l'any passat provocaren importants corrents i avingudes d'aigua en el sí de les conques dels rius Guadalop i Matarranya, provocant nombrosos mals a les ribes com a les infraestructures de conducció.

Pena-roja prepara la tornada del seu dinosaure

■ Lluís Rajadell

L'Ajuntament de Pena-roja està a punt de donar la llicència d'obres per a construir la seu local de Dinòpolis, un ambiciós projecte de la Diputació General d'Aragó (DGA) que vol aprofitar la riquesa paleontològica de la província de Terol per al seu desenvolupament social i econòmic. L'Institut Aragonés de Foment (IAF), un organisme depenent de la DGA, ha elaborat un projecte que suposarà la inversió de 75 milions de pessetes només en la construcció de l'edifici. A aquesta quantitat s'ha d'afegir el cost de l'equipament interior, que inclourà com a peça principal una reproducció a tamany natural del Tastavinsau, el gran dinosaure descobert a la localitat entre desembre de 1996 i gener de 1997. Sols la rèplica del dinosaure costarà entre 10 i 15 milions de pessetes.

L'alcalde, Romà Roda, manifesta la seua confiança en què la construcció de la seu local de *Dinòpolis* comportarà un impuls definitiu per convertir la localitat, amb molts altres atractius naturals i monumentals, en un centre turístic de primer ordre. Roda explica que ja sense haver-hi res muntat són nombrosos els visitants que arriben al poble influïts per les notícies del descobriment del dinosaure. De moment, els turistes se n'entornen decebutos per què no hi ha cap dels fòssils del gran rèptil apareguts el 1996 gràcies a les informacions aportades per dos afeccionats a la paleontologia de la veïna localitat de Fontdespatla. Els ossos fossilitzats del dinosaure es van traslladar a la Universitat de Saragossa per a la seua investigació, restauració i consolidació.

Quan el centre previst per l'IAF a Pena-roja estiga construït, les restes del Tastavinsau tornaran al poble. A més,

l'edifici mostrarà la reconstrucció completa de l'esquelet d'aquell animal gegant del Cretàc que va caminar fa 110 milions d'anys per Pena-roja, quan el poble era un terreny pantanós de clima humit i càlid. Els fòssils del dinosaure s'exposaran en vitrines dins del recinte, que també disposarà d'una tenda i un bar i on està previst mostrar un espectacle basat en el descobriment dels fòssils i el procés de reconstrucció de l'animal.

Romà Roda confia en resoldre en un mes tots els tràmits pendents a l'Ajuntament per a poder construir el museu que exposarà els fòssils i la reproducció del dinosaure. En breu concedirà la llicència d'obres i cedirà a l'IAF els terrenys per fer l'obra.

L'alcalde està convençut del gran potencial turístic que té *Dinòpolis*. «Pot atraure a molta gent –diu Romà Roda–, perquè ara la gent pregunta molt pel dinosaure i demana informació. Hi ha molt interès per este

Columna vertebral del Tastavinsau després de restaurada

assumpte». Roda recorda que el museu etnològic muntat recentment al poble rep anualment tres mil visites «sense cap promoció», i la seu de *Dinòpolis* multiplicarà estes xifres.

Les excavacions fetes el 1996 i 1997 van permetre extraure un total de 82 ossos fossilitzats del dinosaure, un gran animal d'una espècie desconeguda fins llavors. Media 17 metres de llargada i, com a principal pecu-

liaritat, destaca el fet que, segons els paleontòlegs, es posava de peu aixecat sobre les potes posteriors per a alimentar-se de rames altes o per a defensar-se dels seus depredadors i protegir a les cries.

Els paleontòlegs van destacar com una de les singularitats del descobriment que l'esquelet estava perfectament articulat des dels malucs enrera i els ossos estaven relativament ben conservats. Entre les peces aparegudes hi havia els malucs, dos fèmurs, una tibia, 30 vèrtebres, 6 costelles i 8 falanges.

El museu projectat per l'IAF permetrà instal·lar la rèplica del Tastavinsau en la posició erguida, quan la seua altura era de 12 metres i es convertia en un animal furiós i una presa impossible per a qualsevol depredador.

Durant els actes d'inauguració i apertura de la seu central de *Dinòpolis* a Terol, el director general de l'IAF, Javier Urrecha, va anunciar que les seus locals de la ruta *Dinòpolis* obriran durant l'any 2002. Entre les més avançades de tramitació va destacar les de Galve i Pena-roja. A més d'estos dos pobles formen part de la ruta *Dinòpolis*, Conclud, Castellote, Albarracín, Rubielos de Mora i Terol capital.

Dinòpolis, el turisme juràssic

L'ú de juny va obrir les portes la seu central de *Dinòpolis*, a Terol, un centre de 9.000 metres quadrats dedicats a la paleontologia des del punt de vista científic, cultural i recreatiu. La inversió d'aquest projecte ha estat de 2.600 milions de pesetes, d'uns 15.000 milions que es preveu arribar en un futur. Terol serà el cap d'una «Ruta juràssica» de la que formaran part pobles amb una notable riquesa de fòssils com Castellote, Galve, Rubielos de Mora, Albarracín, Conclud i, per descomptat, Pena-roja.

Segons la societat gestora del complex *Dinòpolis*, les visites durant el primer mes han superat en un 20% les previsions. La clientela ha procedit fonamentalment de Saragossa i València. Entre les atraccions que han despertat més interès destaca el «túnel del temps», un viatge imaginari a l'origen de la vida i a la seua evolució fins a l'extinció dels dinosaures fa 65 milions d'anys. En l'apartat científicocultural han tingut molt èxit les reproduccions a mida natural dels esquelets de dinosaures de totes les mides i períodes. Entre ells, el més gran de tots, *Brachiosau*, que només es pot veure a dos museus més de tot el món.

La gestió de *Dinòpolis* correspon a una societat formada per capital públic i privat i que presideix el representant de la DGA, José Angel Biel.

Orgull i supervivència

Recentment vam convergir en el jurat del premi de belles arts Sant Jordi (Fundació Perelló, Bellpuig) persones provinents dels llocs on es parla català. A causa de la mútua condició d'habitants dels extrems de l'àmbit lingüístic, aviat vam encetar una interessant conversa amb la delegació de l'Alguer.

La història catalana d'aquesta ciutat comença amb Pere el Cerimoniós, quan el 28 de setembre de 1372 expulsa tots els «estrangers i sards» de l'Alguer per repoblar-lo amb els seus súbdits, i arriba fins els nostres dies.

El més espectacular del fet alguerès, és la supervivència de la llengua durant més de sis-cents anys en un territori totalment isolat de la resta del domini cultural. En el nostre cas aragonès, la permanència del català és gairebé un miracle, doncs ha sobreviscut a la pressió aclaparadora de la llengua castellana (que, per cert, ara diuen que mai s'ha imposat a ningú), però hem tingut un avantatge: la continuïtat territorial amb Catalunya i el País Valencià. Això és el que fa heroic el cas alguerès.

La fórmula d'aquest heroisme, ben senzilla, me la va donar en Carles Sechi, ex-alcalde de l'Alguer. Els algueresos sempre han estat molt orgullosos de la seua identitat, i els seus veïns sards sempre els han respectat, fins i tot admirat. Aquesta és la diferència entre una comunitat que s'estima a ella mateixa i una altra que sent vergonya i demana disculpes per ser com és. L'autoestima és, en definitiva, el que determina la pervivència o la desaparició d'una llengua i la manera d'entendre la vida que comporta.

Carles Terès

12a trobada cultural del Matarranya

&
2n matarranya
folk

FAVARA,
28 i 29 de juliol
de 2001

EXPOSICIONS
XARRADES
PRESENTACIONS

dia 28 a les 23 h

**Quico el Cèlio, el
Noi i el Mut de
Ferrerries
i
Tintirínullo**

ORGANITZEN

COL-LABORA

Associació
Cultural
del
Matarranya

adscrita al:

Instituto de Estudios Territoriales
Espan. C/ Lepanto 14, Madrid 28002

Ajuntament de FAVARA

DIPUTACION D ZARAGOZA

L'HAM

Carlos Espitia

Espero resposta del Sr. Espitia, regidor del PP al MIA de Fraga. Me l'ha promès. És sobre allò que «introduir el català a la comarca és introduir un element estrany, aliè a la manera de pensar del PP» (desembre de 2000). I és clar, sobre la postura del PP en contra de la cooficialitat del català.

El PP de Fraga, com anomena la llengua que parlem? Català? Segons la Real Academia de la Lengua Española, tot el món de la Filologia i les Universitats, l'Informe de la Universitat de Saragossa i la Llei de Patrimoni Cultural d'Aragó ho és. La diputada **Marta Calvo**, que parlava *—en nom del PP—* a la Comissió d'Estudi per a la Política Lingüística a l'Aragó, en el text alternatiu que hi va presentar *—en nom del PP—*, fa referència 6 vegades al **català** d'Aragó i 1, al **català** noroccidental. Totes les jaies de Fraga i de la Franja, totes, *—encara que el Sr. A. Hernández diga que no—* quan s'han volgut expressar amb absoluta claredat, han dit les coses **«clar i català»**. Prefereix el Sr. Espitia *—de centrefer cas a la FACAO, dreta de la dreta, però que els vota?*

¿Tal volta és pel tema de la **cooficialitat**, principal suport per a la supervivència de la nostra llengua *—i del fragatí—* juntament amb l'**ús social**, i la **màxima relació lingüística i cultural** amb els altres països de llengua catalana?

Els de la FACAO no volen res del que acabo d'exposar.

Per favor, em vol aclarir, en poques paraules, **clar i català**, la seua postura?

I en qualsevol cas, voldria el PP no ser bel·ligerant contra la nostra?

Josep Galan

La FAB no deixa acollir a Fraga el Campionat d'Espanya de Basquet Infantil Femení

■ **Jaume Casas**

La Federació Aragonesa de Bàsquet no deixa que Fraga aculli la fase interautonòmica del Campionat d'Espanya de Bàsquet Infantil Femení, que s'havia de disputar a la capital del Baix Cinca del 31 de maig al 3 de juny, amb la presència dels clubs campions d'Aragó, Navarra i la Rioja. El motiu que al·lega la FAB és que Fraga no pot ser l'escenari d'un torneig, l'organització del qual ha sigut concedida a la Federació Catalana, malgrat que el club organitzador, Peña Fragatina, pertany a aquesta territorial des de fa quinze anys. Al conèixer que la Catalana designava Fraga com a seu de l'Interautonòmic, la Federació Aragonesa es va adreçar a l'Espanyola per mostrar la seua oposició.

El torneig hauria d'haver-se celebrat el primer cap de setmana de juny.

A més a més, el seu sotspresident i delegat a Osca, Fernando Galindo, ja ha anunciat que, a partir de l'any que ve, no permetrà que els equips de la Peña Fragatina segueixen competint a Catalunya i se'ls obligarà a jugar a Aragó, seguint l'exemple de la Federació Aragonesa de Fútbol que, recentment, va fer el mateix amb l'equip femení de la Peña Fragatina, que també jugava a Catalunya.

La notícia ha caigut com una bomba a Fraga, on s'esperava amb gran il·lusió aquest torneig que anava a reunir a aquesta ciutat el millor del bàsquet femení infantil del Nord de la península, entre ells l'Universitari de Barcelona, una potència en categories inferiors,

Equip femení de basquet de Fraga

que enguany ha obtingut el campionat de la lliga sènior.

Des de l'Ajuntament i la Peña Fragatina es van engegar gestions davant la Federació i la DGA, però tot indica que resultaran tan estèrils com les que es van fer en el cas del futbol femení. Quan altre no, han rebut el suport del president del Govern Aragonès, Marcel·lí Iglesias, el qual, en una recent visita a Bellver es va alinear amb els esportistes fragatins. «En uns moments en què estem eliminant les fronteres entre països a Europa, em pareix absolutament il·lògic que algú vulga accentuar-les entre Comunitats Autònomes d'un mateix país, trencant les tradicionals relacions de veïnatge que hi havia fins ara» *—digué.*

Els responsables de Peña Fragatina consideren que aquesta decisió ha estat una autèntica «cacicada», denunciant a més a més, que «la mesura s'ha anunciat quinze dies abans d'iniciar-se el torneig, i diversos equips ja havien reservat places als hotels de la ciutat, la qual cosa suposarà un important perjudici econòmic per a aquest sector fragatí».

De cara a la pròxima temporada els responsables de la secció han assenyalat que mantindran

pròximament una reunió amb els pares, però en principi, és molt possible que la secció desaparega i el seu centenar llarg de practicants es queden sense jugar al bàsquet federat.

Darrera els casos de futbol

La FAB anuncia que no permetrà que els equips de Peña Fragatina continuen jugant a Catalunya.

femení i del bàsquet a Fraga, aquesta espècie d'«integritisme aragonesista que» *—com indicava un dels responsables de l'esport de la Peña—* «els ha entrat als directius saragossans», pot arrossegar d'altres esports que també competeixen a Catalunya, per la proximitat de Fraga a Lleida. En seria el cas del Club Tennis Baix Cinca, que enguany ha obtingut l'ascens en categoria infantil, el Kensu Blanes de Futbol Sala, a punt d'ascendir a la Primera Territorial lleidatana, o el Club Patín Fraga de hoquei sobre patins. La mesura afectaria a uns tres-cents joves.

Ja toca

És freqüent sentir opinions de gent que consideren que cultura i esport són un binomi inseparable. Dues coses oposades, com diríem a casa nostra, el dia i la nit. De fet a Fraga, entre la gent del món cultural i a la fi de cada representació teatral (entre improvisats estiraments per tornar el coll, l'esquena i el cul al lloc original), és habitual repassar la llista de les instal·lacions esportives municipals contrastant-les amb les culturals. Que si un camp de futbol, un pavelló poliesportiu, unes pistes d'atletisme, un gimnàs, tres pistes de tennis, unes piscines d'estiu, unes d'hivern... enfront del nostre benvolgut Palau Moncada, les tres petites biblioteques de Miralsot, Llitera i «Gianni Rodari» i la mitja sala d'exposicions del Cegonyer. I per suposat, també se senten comentaris relacionats amb la quantitat i qualitat del personal dedicat a cada departament. Ara bé, particularment penso que es fer demagògia. Les infraestructures esportives són absolutament necessàries per a un poble com Fraga. No en podem prescindir. Amb tot, sempre he cregut que disposar d'un teatre (com Balaguer, Alcanyís, Tàrraga, etc.), fer una promoció incondicional i dissenyar una programació estable (i també, si no és molt demanar, producció pròpia d'espectacles de qualitat) és un indicatiu que diu moltes coses d'una ciutat. Personalment crec que implica que algú, com deia l'amic San Martín el mes passat en aquest espai, un dia va fer una inversió de futur i va apostar pel potencial intel·lectual dels seus conciutadans i de pas vetllava per la seva salut (pel que fa a les articulacions). Compareu Fraga amb poblacions similars i properes a la nostra... Ja toca!

Pep Labat

L'estiu amb els Casals Jaume I

■ Guillem Chacon

A banda de les colònies per a xiquets de 7 a 16 anys que es faran del 12 al 24 de juliol a Castellonroi (la Llitera), Favara i Calaceit (el Matarranya), els Casals Jaume I ens proposen una sèrie de cursos i activitats estivals. El ventall inclou, entre d'altres, temes com la natura, la història, psicologia o jocs populars, però en destaca un de nou, una jornada de Vol Lliure amb Parapent que es farà a Mequinensa el 15 de juliol (més informació al 974 46 44 35/mequinensa@acpv.net). Pels amants de la natura explícitament farem un campament de tres dies (13 al 15 de juliol) al Matarranya.

A banda dels cursos s'ofereix també un cicle de xerrades formatives sobre patrimoni, recursos i mètodes d'animació sociocultural que, amb un nombrós grup de professors, tindrà lloc del 12 al 15 de juliol a Castellonroi i el mateix mes els dies 14 i 15 a Favara i 21 i 22 a Calaceit.

No faltaran, al llarg de l'estiu, presentacions de llibres i conferències, com les que es faran a Fraga dirigides als joves

Vine a fer un
Vol en Parapent

15 de juliol a Mequinensa

pagesos i que s'iniciaran la vesprada de Sant Joan amb tot d'actes paral·lels als Casals per celebrar la festa del foc.

Cal destacar ensems l'organització de l'anada a Igualada el 16 de juny per a participar al «Festival de Cultura Viva 2001» amb una taula rodona en la que participaran Biel Majoral, Guillem Chacon, Herve Pi, Isabel Clara Simó, Lluís Gavaldà, Mikimoto, Toni Mir, Toni Soler i Toni Strubell, exposicions, Club Super 3, grallers, dolçainers i xeremiers,

corals i castellers amb els Moixiguers d'Igualada, la Muixeranga d'Algesemí i els Castellans del Riberal. La lectura d'un manifest per la llengua per la Lloïl Beltran i concerts amb grups com Al Mayurga, Bajoqueta Rock, Els Pets, Brams i els nostres Draps del Matarranya.

Per cloure, el 21 de juliol hi haurà una nova nit de concerts amb grups de la Franja a Calaceit i a l'agost, l'anada un any més a la Universitat Catalana d'Estiu a Prada de Conflent.

Activitats de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA

Pàgina web de la Franja

L'Institut d'Estudis del Baix Cinca IEA editarà aquest estiu un web sobre la Franja. La finalitat de la proposta és aplegar en un sol domini totes les pàgines web que hi ha a la xarxa de les associacions per a la defensa de la nostra llengua i cultura.

Per això, es dissenyarà una pàgina d'inici on hi haurà un mapa de la Franja o algun tipus de símbol que representi el nostre territori amb les seues comarques; i a sobre de cada una, es col·locaran enllaços corresponents a les pàgines editades allí. També, es faran subscripcions a les principals cercadors de la xarxa.

Els objectius de la iniciativa són el de facilitar la localització de les nostres pàgines per

augmentar el nombre de visitants, donar a conèixer objectius i activitats, augmentar les vendes de publicacions i oferir una imatge unitària d'acció en la defensa de la llengua catalana a la Franja.

A més, no s'exclou la possibilitat d'afegir una pàgina dedicada a la promoció de la revista *Temps de Franja* i també, en un futur, incloure la versió electrònica d'aquesta.

VI Campaments Naturalistes de l'Estació Ornitològica del Baix Cinca

L'Estació Ornitològica del Baix Cinca, responsable de la secció d'Història Natural de l'IEBC, iniciarà aquest estiu la sisena edició dels campaments naturalistes. L'activitat, que es desenvoluparà a Mequinensa i

poblacions del voltant (zona de l'aiguabarreig del Cinca, Segre i Ebre), tindrà lloc de l'1 al 12 i del 24 al 30 de juliol. Entre altres coses, els joves participaran en tallers de descoberta de fauna i flora autòctona (elaboració de censos d'aus aquàtiques i rapinyaires; anellatge científic de moixons; estudis d'aus, mamífers, rèptils i papallones, etc.), faran excursions a indrets propers d'interès natural (exploració de coves, boscos, canyissars, etc.), així com activitats de lleure i esportives (rutes en piragua, tir en arc, pesca, etc.). Per a fer la inscripció, cal trucar al telèfon 974464435 o escriure un missatge a aiguabarreig@portal.com

Pep Labat

Ajuts i premis a l'Aiguabarreig

■ Ester Martínez

La Generalitat de Catalunya inicia l'ajuda a l'Aiguabarreig

El Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya ha concedit una subvenció a l'Estació Biològica de l'Aiguabarreig (EBA) per iniciar el Pla d'Ordenació dels Recursos Naturals (PORN) d'aquest espai natural.

El propassat 8 de maig es van reunir a Massalcoreig els responsables de l'EBA amb els alcaldes de Seròs, Massalcoreig, la Granja d'Escarp i Almatret per explicar-los a que destinaran la primera partida econòmica destinada a l'Aiguabarreig. Tot seguit, el 14 de maig, els responsables de l'Aiguabarreig feien lliurament a la Generalitat del programa d'actuacions del 2001. Els objectius seran la senyalització unitària, infraestructures bàsiques com panells informatius del patrimoni natural i d'avís

per l'acampada il·legal i la navegació amb particular incidència a la Granja i Massalcoreig, els dos únics municipis on són constants aquesta mena d'infraccions. També s'instal·larà un aguait per observar l'Illa dels Martinets i fer educació ambiental i s'establiran rutes senyalitzades per conèixer la fauna i flora dels boscos de ribera. Tot això ha d'estar finalitzat, segons la Generalitat, l'octubre d'enguany.

Material divulgatiu i turístic i una web de l'Aiguabarreig completen la primera fase del projecte.

Ahora s'està estudiant com seguir una estratègia comuna entre ambdues riberes (la catalana i l'aragonesa) gràcies a una subvenció similar que ha rebut l'EBA mitjançant la comunitat europea i l'Ajuntament de Mequinensa.

Darío Vidallet amb un grup d'estudiants a l'EBA

Guillem Chacon, premiat als Estats Units

El naturalista mequinensà Guillem Chacon rebrà el vinent 30 de juny el premi «The Nature Conservancy» que atorga l'organització del mateix nom. La més important entitat conservacionista de Nordamèrica.

El premi serà lliurat a Pennsylvania i és un reconeixement «per donar a conèixer al món un espai fins ara desconegut i d'interès biològic internacional».

L'any 1996 Ralph Cook, un

dels directors de The Nature Conservancy va venir a l'estat espanyol i es va entrevistar amb Guillem Chacon amb qui, des d'aleshores, ha mantingut col·laboracions, com la participació en les Primeres Jornades Ornitològiques de la Mediterrània que es van fer el maig de 1997 a Fraga i Mequinensa.

Guillem Chacon treballa des de fa uns deu anys en la conservació i divulgació de l'Aiguabarreig.

Al·lèrgies primaverals

■ Diana i Violeta Borbon

Hi ha esdeveniments que es repeteixen any rera any. Les vacances, el dia del pare o de la mare, Sant Jordi,... i les incomodes al·lèrgies primaverals. Per aquesta època, més o menys pel mes de maig, sorgeix una afecció general en tot el poble. En l'ambient hi ha un tema que preocupa: l'adjudicació de les beques del MINER. Són ajudes per estudiants de famílies mineres, però ampliables a la resta de la gent de les poblacions de les conques mineres. Mequinensa sempre ha estat un poble miner. Potser abans més que ara, però sempre queda alguna cosa. Precisament, per la possibilitat que representen aquestes beques, moltes persones no relacionades directament amb la mineria esperen rebre alguna classe d'ajuda. S'ha de tenir en compte que hi ha condicions

i preferències: ser fill de miner en actiu, condicions familiars adverses, pertànyer a família nombrosa,... com en totes les adjudicacions de beques.

I com tots els anys, no falta la polèmica. Ja sé sap que les ajudes no arriben per tothom. Malgrat que les bases són públiques i conegudes per tots els sol·licitants, no s'acaben d'entendre els criteris utilitzats en l'assignació. Paradoxalment, fills de miners s'han quedat sense beca, i veient que fills de no miners s'han emportat un bon pessic. Talment com un expedient x o un misteri sense resoldre. Queda sota la responsabilitat de qui atorga les beques, el donar-les com vulgui i a qui vulgui, sempre que s'expliquin amb claredat els motius. Perquè ara, no deixa de ser una loteria: si t'ha tocat, t'ha tocat.

Llengua catalana

■ D. i V.B.

Durant les últimes setmanes hem sentit moltes declaracions i contradiccions al voltant d'unes desafortunades paraules sobre la «inexistent» imposició del castellà. Ja se sap... «a palabras necias, oídos sordos»... Tot aquest rebombori ens posa els pèls de punta. Per sort, hi ha coses que ens fan oblidar tot aquest «mal rotlló». Ens alegrem, i molt, que aquest any el I Premi dels Escriptors Catalans, atorgat per l'AELC (Associació d'Escriptors en Llengua Catalana) hagi reconegut la tasca de Jesús Moncada en la Literatura Catalana.

Jesús Moncada és una persona molt admirada a Mequinensa. Tothom el respecta, i a totes les cases hi ha exemplars dels seus llibres: des de les narracions d'*Històries de la mà*

esquerra fins a les *Calaveres atònites*, passant per *Camí de Sirga*. Totes les novel·les estan repletes de personatges propers al poble, potser per això agrada tant a la gent que el llegeix. Els seus llibres serveixen per aprendre català, fins i tot el Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya els ha convertit en una guia de lectura pels instituts. Perquè encara que no senti bé a algunes persones, pensem i vivim en català.

Ara ens hem assabentat de que la Diputació de Saragossa, que tant poc s'ha preocupat mai per la nostra llengua, ha concedit a Moncada el Premi Isabel de Portugal per donar a conèixer a través dels seus llibres la vila de Mequinensa arreu del món. Des d'aquí, humilment, moltes sinceres felicitats.

Divina Sabaté, directora de la Casa Museu S. Sabaté

Una vida dedicada a l'art

Salvador Sabaté, *el Maialús*, va nèixer a Maials el 28 de desembre de 1921. Va passar gairebé tota la seua vida per les terres del Baix Cinca. Català-fragatí pels quatre costats, va estimar la seua terra i la d'adopció fins a la seua mort, ocorreguda a Fraga el 27 de desembre de 1984. Pintor de retrats, de roses que adquireixen un paper rellevant pel que fa a la poètica personal en la seua forma de mirar, paisatges típics, de l'entorn de Fraga i d'altres viles i ciutats per ell visitades, el dia de la inauguració de la Casa Museu, situada al carrer Pirineus 17, algú va dir que «si hi ha un Olimp, allí hi deuen ser els dos grans catalans de Fraga, Sabaté i Viladrich, Viladrich i Sabaté, que tant se val, enraonant de pintura». La seua filla, Divina, va voler perpetuar el record del pare i del mestre. D'aquest desig va nèixer la Casa Museu Salvador Sabaté, que ella dirigeix.

Pregunta: Fa 14 mesos es va inaugurar la Casa Museu Salvador Sabaté. Amor de filla?

Resposta: Amor de filla i deute. Quin fill no faria el que pogués per la memòria del pare? Amb tot, vull dir que la qualitat de l'obra del meu pare, del «mestre» –com molts l'anomenen– m'obligava.

P. Tu en vas ser alumna.

R. No només jo. El meu pare va projectar la seua passió per la pintura sobre tota una generació que en un moment o altre va passar per l'Acadèmia de Dibuix i Pintura que va fundar i on gent com ara la Carme Mesalles, Rosendo Vilaroig, l'Anna Barrafon i molts d'altres que no menciono –i que em perdonen– es van alletar de la passió que ell sentia per la

pintura, per l'art en general.

P. Tu en vas ser un *leit-motiv*. Un model.

R. Era la seua filla. Em va retratar en nombrosos quadros i dibuixos però la seua obra transcedeix les relacions paterno-filials.

P. En quin o quins corrents podria situar-se la seua trajectòria vital? Sempre des del punt de vista de la pintura, clar.

R. S'impregna de tot el seu temps: naturalisme, simbolisme, realisme, fins arribar a l'impressionisme. El paisatge directe del natural és, sens dubte, allò que fa abastar als impressionistes aquell toc que satisfà els gustos més diversos. Avui, impressionisme equival a compendi de bon gust i de bellesa. La recerca de la llum i dels seus efectes origina una de les més transcendents revolucions en la història de l'art.

P. Què destacaries en el tractament del paisatge per part del so Salvador?

R. Com t'he dit, la seua pintura, del més pur caràcter impressionista, es resumeix en la recerca de la llum, l'efecte que causa la seua reflexió sobre l'aigua, l'atmosfera difuminada i el preciosisme d'una acurada i mesurada pinzellada.

P. Tornem a la filla-model. El retrat és rellevant en el conjunt de la seua obra?

R. El meu pare va pintar tota una galeria de personatges. I si alguna cosa he de destacar seria la seua gran capacitat per ressaltar els aspectes psicològics dels seus model. El clarobscur està present en la seua obra; rojos, ocre, grisos...; amb tot, l'atmosfera que recrea sembla impregnar-se en els vestits; dels seus rostres emergeixen els colors amb una gran lluminositat.

P. I del Sabaté escultor que

ens pots dir?

R. Que, malgrat haver realitzat nombroses obres, no és prou conegut en aquest aspecte. Aquesta és una faceta, aquest és un vessant que cal reforçar a l'hora de donar a conèixer la seua obra.

P. Amb quins materials treballava? O quins s'estimava més?

R. Tant se val el material, però principalment la pedra i el fang –la ceràmica–: amb aquests material dona vida al seu tema predilecte: la dona, que ell representà en múltiples formes i actituds. La col·lecció d'escultures admirada per tothom...

P. Dèiem més amunt que durant la primavera...

R. Sí, la primavera del 2000, exactament el 15 d'abril, vam inaugurar la Casa Museu de Salvador Sabaté. La finalitat és divulgativa i didàctica, cosa per la qual renovem els seus continguts habitualment. Es tracta d'una recreació de la vida, obra, cultura i història del pare, recreació que queda plasmada en l'exposició de la col·lecció particular de la família, amb quadros de diferents èpoques del pintor: nombroses obres de carrers de Fraga i el seu voltant, la dona fragatina amb els seus vestits

típics. Volem que la contemplació de les obres marquen la dimensió actual, de modernitat, del so Sabaté. La vigència però alhora el seu projecte de futur. És una contemplació, una visió interdisciplinària de l'art.

P. Com fer arribar el coneixement del mestre a les noves generacions?

R. Organitzem visites escolars, didàctiques, practicant amb pintures en els tallers que desenvolupem. La visita i el taller tenen una durada d'hora i mitja o dos hores aproximadament. També expliquem les tècniques utilitzades en les obres d'art, i la vida de l'artista des dels seus principis... com es va dedicar a viure de la pintura.

P. I els objectius?

R. Doncs, com a objectius generals, jo esmentaria l'aprenentatge del sentiment, de l'experimentació i de la comunicació a través de l'art, promocionar la pintura entre el públic jove i adult a través del coneixement de la personalitat de Sabaté, un pintor del segle XX.

P. I l'estimulació, naturalment...

R. Això trobo que és propi de tots els artistes: evidentment fer sorgir la flama de la recerca, de la contemplació, de l'ob-

servació, estimular el sentit creatiu i el sentit crític d'un artista en potència és un desig íntim de tots els que som sensibles a l'art.

P. Dius que practiqueu durant les visites didàctiques.

R. Sí, practiquen igual els alumnes que els professors d'arts plàstiques. Dóna bo observar l'interès amb què treballen alguns dels grups. Bé, la majoria. De fet, en acabar ixen amb l'obra al braç

P. Només per als visitants?

R. Al llarg de l'any, i com una activitat permanent del museu, portem a terme un taller en què explorem les claus de l'aprenentatge de l'Art i del plaer estètic: això vol dir percepció, atenció, memòria, llenguatge i comunicació, pensament, comprensió i elaboració, emoció, actituds, personalitat i creativitat. Aquest treball s'ha de veure globalitzat, com un tot. La formació de

l'artista ha de ser global.

P. La filla ha seguit les passes del pare?

R. El fet d'estar en contacte durant tota la vida amb el món artístic, ha marcat la meua forma de contemplar tot el que m'envolta.

La vida artística m'ha condicionat la mirada de tot el que m'envolta.

He participat en diferents concursos i realitzat exposicions a diferents llocs: Barcelona, Tarragona, Osca, Lleida, Montsó... L'observació de la realitat i la força dels elements i l'expressivitat de la meua obra donen diverses connotacions entre la síntesi del sensible i de

l'imaginari, també a través de les transparències i fins i tot de l'espai intern.

He centrat part del meu treball a oferir els meus coneixements artístics seguint en part les pautes del meu pare.

P. El teu pare impartia classes...

R. Jo també. A diferents centres escolars i associacions culturals, classes particulars, atenent les exigències i desitjos de l'alumnat, orientat i ajudant a trobar l'art.

Alguns dels meus alumnes en l'actualitat es dediquen a la docència en centres escolars, d'altres han finalitzat o estan cursant estudis superiors d'art, d'Arquitectura, de Disseny, Joieria... i d'altres estan treballant en una part determinada de l'art o del món artístic.

Ben prompte participaré a Internet amb el Gupo Planeta Agostine, a la seua web de continguts d'Art.

P. Alguna exposició imminent?

R. Pròximament realitzaré una exposició a la nova galeria d'Art a Barcelona del Grupp Batik Art.

P. No existeix el perill de tancar-te? De viure en els límits d'un poble, d'una comarca?

R. Tinc una visió més ampla. Rebutjo tancar-me. Penso que la societat actual –i jo estic en aquesta línia– demana accions dins del món cultural i artístic amb visions de futur i, mirant cap als nous esdeveniments i els nous models d'art. Tan si aquests nous models es basen en noves tecnologies, en diferents suports o materials, tant si és art conceptual com si no, la finalitat de l'art sempre és la mateixa: que l'espectador s'emocione –i jo m'emocio– davant l'obra de l'artista, del verdader artista.

D.Sarrau

Fraga. Estiu al carrer

Juliol

Dissabte, 7. 23 h. Cegonyer
YAGUARAMA. Música cubana

Dissabte, 14. 23 h. Cegonyer
TAM TAM KARIBÚ. Danses de Costa de Marfil

Dissabte, 21. 23 h. Cegonyer
NU TEMPO (el nou grup del líder dels Mestizos)
Música electrònica amb ritme llatí

Dissabte, 28. Barri de Santa Anna
REVETLLA: RONDALLA PEÑA FRAGATINA i GALOPE
Ball de coques i Música per a ballar

Agost

Divendres, 3. 22 h. Pl. Riberola
Cinema d'Estiu. GLADIATOR

Dissabte, 11. Pl. San Salvador
DONBASS. Música Folklorica

Dissabte, 17. Pl. Riberola
Cinema d'Estiu. GLADIATOR

Divendres, 24. Pl. Aragó
Cinema d'Estiu. ERIN BROCKOVICH

Divendres, 31. Cegonyer
ÀNGEL VERGARA Y CIA:
Entre Pitos y Flautas. Música popular

Setembre

Divendres, 7. Pg. Constitució
GRUPO DISASTERS. Música dels 80

Divendres, 14. C/ Escorial
Cinema d'Estiu. BILLY ELLIOT.

Dissabte, 22. Pl. Les Creus
TRINIDAD. Música de sempre

ORGANITZA:

Delegació de Cultura
MI Ajuntament de Fraga

COL·LABORA:

Circuit d'Arts Escèniques, Musicals i Plàstiques d'Aragó
Diputació Provincial d'Osca

I els municipis catalanoparlants del Mesquí?

El darrer número de *Temps de Franja* porta una sèrie d'articles referents a la posada en marxa de la comarca del Matarranya.

Entre d'altres coses se'ns diu que restaran fora d'ella els pobles catalanoparlants del Mesquí i els quatre de la província de Saragossa.

Si bé ens hem de felicitar de la notícia, no deixa de ser preocupant el fet que aquests municipis quedin fora de la comarca, sobretot els pobles catalanoparlants del Mesquí.

Cap d'aquests sis municipis supera la xifra dels cinc-cents habitants si exceptuem Aiguaviva de Bergantes, que té una problemàtica molt particular amb la llengua que allí es parla.

La influència de la ciutat d'Alcanyís fa que molts dels seus habitants no utilitzin la seua llengua habitualment i moltes vegades, aquesta es converteix en una llengua reduïda a la llar familiar. En tots els matrimonis mixtes, en general, és la llengua castellana la que s'imposa. Molts dels seus habitants es desplacen cada dia a treballar a municipis de parla castellana i els estujejants habitualment resideixen a Saragossa. Si, a més, l'ensenyament del català a les escoles és voluntari, i si tenim en compte que els seus alumnes hauran de desplaçar-se a estudiar a la ciutat d'Alcanyís, vol dir que no s'ensenyarà.

Amb totes aquestes condicions, si l'administració no té una especial cura a salvaguardar la llengua, dintre de pocs anys, aquesta desapareixerà per complet.

Un trist final per a aquests pobles plens d'història i que han conservat la seua llengua més de vuit-cents anys.

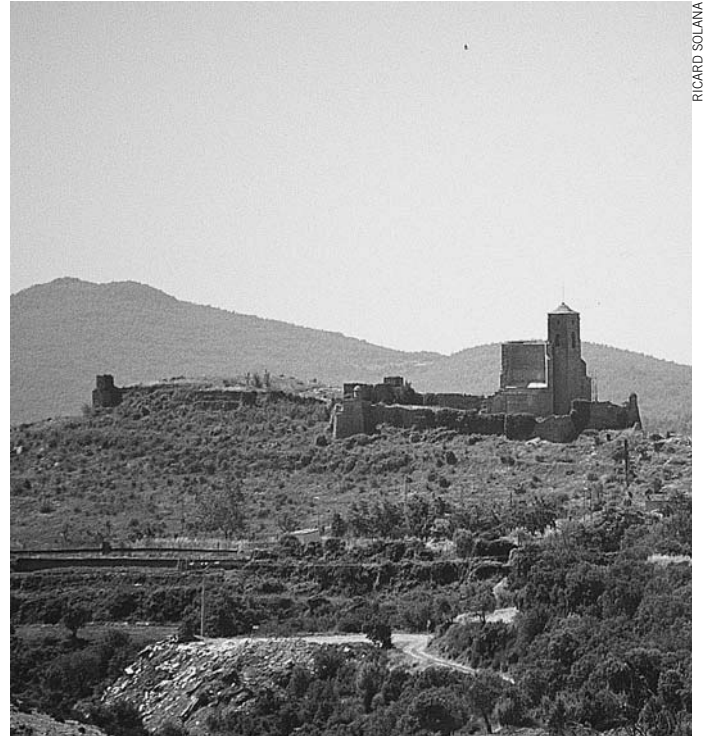
Joaquim Montclús

Benavarri es consolida com a referent econòmic ribagorçà

■ Aleix Castellnou

La localitat ribagorçana de Benavarri va acollir el passat mes de juny la XII edició de la seva fira multisectorial, la Fira de Benavarri, esdevenint així un aparador de l'activitat econòmica de la zona. Els expositors de la Ribagorça aragonesa i catalana foren els principals protagonistes, tot i que hi van prendre part empresaris d'arreu. Els sectors econòmics que van comptar amb més representació foren l'agroalimentari, el ramader, l'artesanal i el turístic. En total, a Benavarri hi van confluïr un total de quaranta expositors, a banda d'aquells que van desplaçar-s'hi, senzillament, per gaudir dels atractius comercials que solen suscitar aquest tipus d'esdeveniments, atès que la finalitat de tot plegat és la dinamització econòmica i també social de la comarca.

Paral·lelament al vessant econòmic de la Fira, hom va poder gaudir d'activitats folkloriques i festives de tot tipus.

Castell de Benavarri

Entre aquestes és prou lícit destacar l'actuació del grup folkloric local, una desfilada de cotxes d'època, els passis

amb carro dels Mossos i Carreters de la localitat lliterana d'Albelda i una exhibició castellera de la mà dels castellers d'Igualada i Esparraguera.

La Mancomunitat de la Llitera incentiva la investigació comarcal

■ A.C.

El dia 10 d'aquest mes de juliol clourà el període de presentació dels projectes aspirants a obtenir la I Beca d'Investigació Comarca de la Llitera convocada per la delegació de Juventut i Cultura de la Mancomunitat de Llitera. La Beca compta amb una dotació de 175.000 pessetes.

El requisit fonamental que ha de satisfer el treball d'investigació resultant del projecte escollit és l'haver d'estar centrat en algun tema d'interès per a la comarca, sigui

quina sigui la seua naturalesa. I cal afegir també que hi ha la possibilitat que de tot plegat se n'acabi editant un llibre, quelcom que, de fet, està sotmès al suport econòmic institucional.

Responent a aquesta mateixa voluntat de promoció de l'ens comarcal, s'ha convocat també un concurs de fotografia, el període per inscriure's al qual conclourà el proper dia 10. Es concediran tres premis

de 40.000, 25.000 i 10.000 pessetes, respectivament, i alguns accèssits. Les imatges que es vulguin fer participar al VI Concurs de Fotografia de la Llitera no és precís que siguin de la comarca, perquè és un concurs de temàtica lliure.

L'Oficina Comarcal d'Informació Jove de Tamarit és on s'han de presentar aquells que aspirin a obtenir la beca i a participar en el concurs fotogràfic amb llurs projectes i fotografies.

Educació busca una fórmula legal per a lliurar els ajuts als escolars de la Ribagorça que estudien a Pont

■ Màrio Sasot

El Departament d'Educació i Ciència del Govern aragonès està estudiant la fórmula legal per a resoldre la concessió d'ajuts per a la compra de llibres de text als 34 alumnes de les localitats de la Ribagorça Oriental aragonesa que cursen els seus estudis de Secundària a la veïna vila lleidatana de Pont de Suert per no tenir centres d'aquest nivell dins la seua comarca.

L'Ordre que el Departament d'Educació va elaborar per a regular aquestes beques circumscribia la seua aplicació a l'àmbit geogràfic de la Comunitat Autònoma d'Aragó.

L'aplicació estricta i automàtica de la Llei per part dels responsables del Departament encarregats del tema va suscitar la protesta i el malestar dels pares i alumnes afectats, residents a les localitats de Bonansa, Montanui, Sopeira, Arén i Pont de Montanyana, fins al punt de que els fills del presi-

dent d'Aragó, si estessen ara cursant la Secundària, no haguessen rebut eixos ajuts.

El president de la Mancomunitat de la Ribagorça Oriental, Miguel Gracia, va adreçar una carta a la Consellera d'Educació, María Luisa Alejos Pita qualificant de discriminatòria aquesta mesura i afirmant que aquests alumnes, com a aragonesos, tenen «ple dret a rebre els ajuts sol·licitats» que arriben a la xifra global de 496.700 pessetes.

Responsables del Departament d'Educació reconegueren després que «l'Ordre fou aplicada de manera estricta sense tenir en compte els casos excepcionals, però aquests alumnes són aragonesos de ple dret, i com usuaris de transport escolar, disfrutaran d'aquest ajut. Únicament cal estudiar jurídicament de quina manera es reconeix aquesta situació excepcional» –afegiren.

Un programa progressiu

Sopeira (Alta Ribagorça)

El programa de gratuïtat de llibres de text, que per al curs vinent preveu abarcar a tots els alumnes de Primer i Segon de Primària de tota la Comunitat Autònoma, el curs passat, en una primera fase, per a la qual es destimà uns 150 milions de pessetes, s'adreça a uns 10.000 escolars, fonamentalment pertanyents a nuclis rurals, que han d'utilit-

zar el transport escolar per no disposar de servei educatiu a determinats nivells en la seua localitat.

El programa es pretén ampliar en cursos successius fins a aconseguir que, finalment, tots els alumnes aragonesos d'Ensenyament Obligatori obtinguen els llibres de text gratuïtament.

TOT ENSENYANT LES DENTS

Tres mesos de vacances

■ Ramon Sistac

Conscient com sóc que no em lleigeix ningú, aprofito per a fer una confessió que, en altres circumstàncies, només faria en presència del meu advocat: jo tinc tres mesos de vacances. O quatre. De fet, no penco en tot l'any. Al capdavant, de petit em van ensenyar que el treball és un càstig diví.

Tot est estirabot ve a tomb com a contribució personal a la darre-ra polèmica sobre les vacances escolars. Com un riu Guadiana qualsevol, cada mes de juny diversos sectors de la societat es manifesten, any rere any, sobre la conveniència –o no– que la canalla s'estiga gairebé tres mesos sense xafar estudi. De fet, en estos termes es planteja. Però tots sabem que, en el fons en el fons, el

que s'està qüestionant és la conveniència –o no– que la canalla s'estiga gairebé tres mesos empudegant per casa. En els ambients rurals açò no sol representar un problema gaire greu, però en les ciutats esdevé una autèntica tragèdia grega, especialment quan els altres membres de la família estan treballant. Malgrat tot el que se n'ha arribat a dir, estem parlant de «col·locar la canalla», no pas d'una qüestió autènticament pedagògica.

I, de retruc, reben els mestres i, per extensió, tots els ensenyants (que és una manera moderna de dir «professors» i «professores»). Per molt que s'haja arribat a explicar, ningú no pot –ni vol– entendre que la feina del magisteri no s'acaba a l'aula i davant dels, diguem-ne, clients. Com els jueus del call en l'època dels programs, durant les vacances els mestres són a la vegada envejats i odiats. I el comú de la gent linxadora que els menysprea té tota la raó: els ensenyants són –som– definitivament éssers asocials, paràsits, dropos, ganduls, galvans i gossos. Però n'hi ha de pitjors. Us heu plantejat mai què fan els militars quan no hi ha guerra?

El nacionalisme català a debat

El nacionalisme català ha adoptat diverses manifestacions en el decurs de la seva història. I en el moment històric actual cal replantejar-se novament aquesta voluntat d'autodeterminació. És així que entre els dies 8 i 10 de juny Vic va acollir les Primeres Jornades de l'Opinió Catalana, intitolades Identitat i Mercat, i organitzades per l'entitat l'Opinió Catalana que encapçalen Ignasi Casadesús i Miquel Sellarès. Hi van participar 180 persones d'arreu dels Països Catalans, entre elles el president i el conseller de cultura balears Francesc Antich i Damià Pons, l'escriptor Vicenç Villatoro, el regidor de cultura de l'Ajuntament de Barcelona Ferran Mascarell, i el nou rector de la Universitat de Barcelona Joan Tugores. A diferència de'altres debats promoguts per institucions, els participants van restar tothora al marge del partidisme polític propiciant un autèntic debat.

Les jornades van abordar el nacionalisme català situant-lo en el context tan contemporani de la globalització econòmica i les anomenades Tecnologies de la Informació i la Comunicació (TIC).

Com a conclusió del debat a Vic hom pot esmentar que és precís que el discurs nacionalista assumeixi l'influx de la globalització i que s'insereixi en les TIC, en tant que de tot plegat en dependrà el sentit de la nostra cultura en un futur no gaire llunyà. La gran absent en el debat, tanmateix, va ser la qüestió de l'espiritualitat catalana, degut l'esgotament de la capacitat de cohesió de la simbologia de tall floral que des del segle XIX ha animat el catalanisme. El debat nacionalista, doncs, ha de continuar.

Alex Castellnou

Les dones del Torricó disposades a treballar, però amb horaris flexibles

■ Anna Enjuanes

L'Agència de Desenvolupament Local de l'Ajuntament del Torricó ha realitzat una enquesta per a conèixer la realitat socioeconòmica de la localitat, amb l'objectiu d'impulsar l'activitat econòmica del municipi.

L'estudi socioeconòmic sobre el Torricó ens diu que la realitat laboral de la localitat és que pràcticament no existeix atur masculí entre els homes –es pot parlar de ple emplaçament, segons va assenyalar, la responsable de l'agència, Belen Santamaria. La mà d'obra disponible es troba en la seua totalitat en la població femenina, entre la que també hi ha una destacada ocupació per damunt de la mitjana de la Comunitat Autònoma.

De les dones que estan inactives, hi ha un percentatge del 80 per cent que estarien disposades a treballar, encara que la seua inserció al món laboral necessitaria d'un procés de reciclatge, ja que encara que la meitat de les dones ha treballat anteriorment ho han fet a la indústria manufacturera, agricultura, ramaderia i al sector hostaler.

El mercat actual de treball al Torricó, necessita de treba-

lladors formats als camps de la soldadura, la conducció de maquinària o el manteniment i la conservació d'instal·lacions.

L'opció d'autoocupació és també una de les conclusions a què ha arribat l'estudi, encara com una possibilitat més de les que ja existeixen actualment, ja que les dones del Torricó pareixen més interessades en un treball assalariat a temps parcial amb un horari flexible, i d'aquesta manera compatibilitzar la seua vida privada i les ocupacions com a mestresses de casa.

L'estudi es va realitzar sobre tots els sectors econòmics amb implantació a la localitat i es va completar amb entrevistes a 66 dones inactives i desocupades així com a deu empreses repre-

sentatives de teixit productiu de la població.

El resultat d'aquest exhaustiu treball –que reproduceix en certa manera una enquesta de població activa, però d'àmbit local– es va presentar a la Casa Cultural del Torricó el passat mes de juny com a tancament de les jornades culturals que es van dur a terme i va estar presidit per l'alcalde de la localitat, Salvador Plana, per la regidora de l'àrea de la dona de l'ajuntament del Torricó, Ana Domínguez, i per la directora de l'Institut Aragonés de la Dona (IAM), Ana de Salas, i per la responsable d'assessorament empresarial de l'IAM, Ana Hernández. i l'autora del projecte, Belén Santamaria.

Anna Domínguez, «coblera major» de les Festes del Pilar

■ Màrio Sasot

L'altorricana Anna Domínguez ha guanyat el primer premi del IV Concurs de Cobles Aragoneses en Llengua Catalana que organitza l'Ajuntament de Saragossa, amb la col·lecció «Mare... fills». Aquesta i-lustre coblera va estar «auxiliada a les

bandes» per Josep Galán (2n premi), amb la cobla *Rashida* i Màrio Sasot (3r premi) amb *Cobles de Festa Major*. Els premis d'aquest concurs, que té també la seua versió en aragonès i castellà, estan dotats amb 50.000, 25.000 i 15.000 pesse-

tes respectivament. Les cobles premiades poden ser triades, dins l'apartat de lliure elecció, pels cantadors de jotes que participen en el certamen que es celebra durant les festes del Pilar al teatre Principal de Saragossa.

La V Escola d'Estiu a la Franja ens proposa «Jugar i aprendre»

■ Gemma Torrent

Enguany, l'escola d'estiu de la Franja, que es celebrarà a Fraga els dies 4 i 5 de setembre, ens proposa l'ensenyament de la llengua i de la literatura a través del joc. Els jocs, en tota la diversitat que ofereixen, són –pensem– una bona eina per a l'escola. Dins dels jocs de llengua, n'hi ha que es basen en les lletres o fonemes, altres, en el significat de les paraules i –a més– també tenim els jocs narratius. En uns intervé la imaginació, en altres, l'atzar; però –en tots ells– es fomenta la relació entre les persones, la creativitat, la diversió i... sobretot, s'aprèn.

La comissió organitzadora hem procurat reunir en les diferents ponències de l'Escola d'Estiu persones que estan treballant des de diferents punts de vista el tema del joc lingüístic. En aquest sentit, Màrius Serra, ens oferirà el dia 4 de setembre la xerrada inaugural titulada «Els tresors ocults de les paraules», al mateix temps que ens presentarà la seua darrera obra *Verbàlia*. Segons ell, l'escriptura va néixer gràcies al joc i és també gràcies al joc que l'infant aprèn a parlar i a escriure. Per tant –continua– parlar, escriure i llegir vol dir posar paraules en joc.

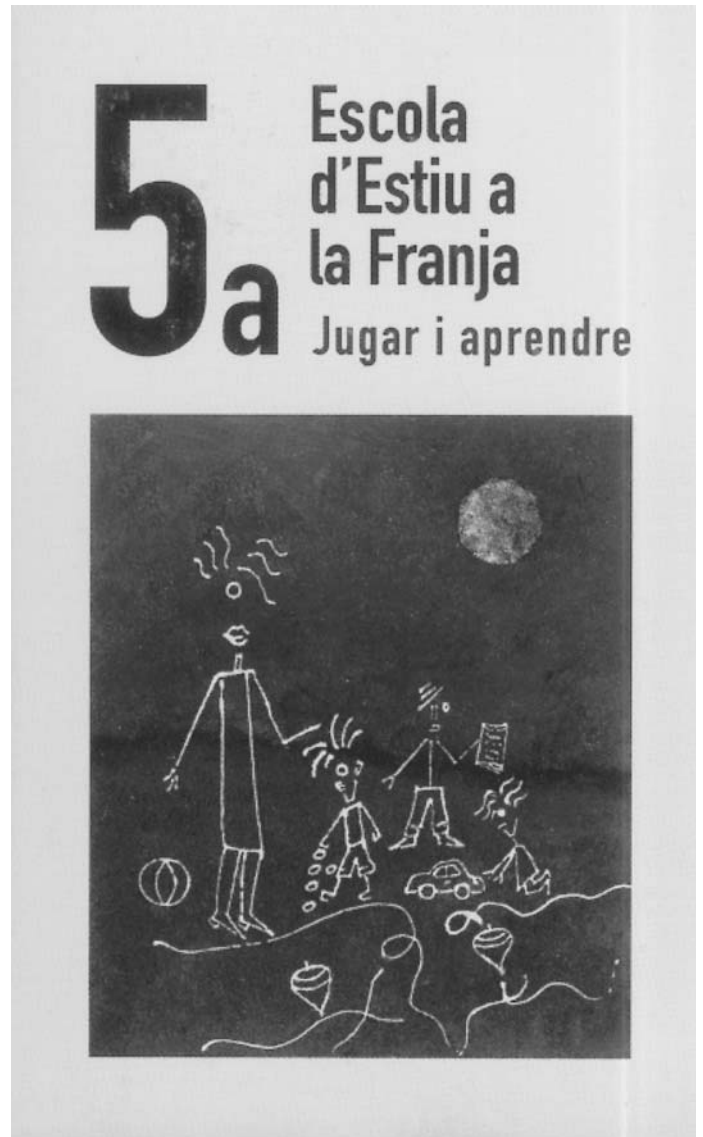
Per un altre costat, les dues

assessores del SEDEC Carme Sabarich i Eulàlia Ros, realitzaran dos tallers simultanis: l'un enfocat a educació infantil i primària i l'altre al cicle superior de primària i a secundària. En ells exposaran propostes didàctiques concretes i reculls de materials sobre jocs de llengua oral i escrita.

El mateix dia 4 visitarem l'exposició *Lúdic*, la qual consisteix en una mostra interactiva de tots els jocs en català que es troben comercialitzats actualment. En aquest cas podrem també jugar-hi directament. Cal afegir que l'exposició romandrà unes setmanes a la població per tal que totes les escoles i instituts que ho sol·licitin a través del centre de Recursos de Fraga hi puguin dur grups d'alumnes de visita.

Les activitats del primer dia s'acaben amb un sopar concert amenitzat per l'actuació de la popular banda de jazz de Lleida Pixie & Dixie.

El dia 5 al matí, Antoni Navarro i Alfons Muñoz oferiran el taller titulat «Dels jocs de llengua al text poètic». Es tracta –afirmen– d'acostar-se, d'una manera lúdica i activa, al món de la literatura amb l'objectiu d'aconseguir que la

Escola d'estiu a la Franja, 1997

poesia i la lectura passin a formar part del *modus vivendi* dels nostres alumnes. Els esmentats autors entenen que dins dels jocs de llengua es fa una combinació perfecta entre el funcionament de les regles de la creació, i els mecanismes de la ficció. Amb el joc es busca el plaer i, a partir d'ell, despertar en l'alumnat l'interès cap a la llengua i la literatura.

El darrer taller titulat «Juguem amb els contes», anirà a càrrec de Vicent Roig, que plantejarà l'aprofitament dels contes com a base d'activitats lúdiques.

Concretament, s'insistirà en les tècniques d'animació lectora.

Durant tota l'Escola d'Estiu hi haurà instal·lat un tauler d'SCRABBLE al Palau Montcada. L'anomenem l'SCRABBLE SOLIDARI. Aquest joc estarà obert a tothom del poble que hi vulgui participar formant paraules en qualsevol llengua que conegui. Caldrà pagar un preu simbòlic per cada paraula que s'aconsegueixi constituir. Els beneficis aniran destinats a l'ONG INTERMON.OXFAM.

Jesús Moncada, Medalla de Santa Isabel 2001, de la Diputació de Saragossa

■ Màrio Sasot

L'escriptor mequinensà Jesús Moncada ha rebut aquest mes de juliol la Medalla de Isabel de Portugal, guardó anual que atorga la Diputació de Saragossa «per a distingir la trajectòria de persones o col·lectius saragossans o vinculats a la província».

Moncada comparteix aquest premi, que està dotat amb un milió de pessetes, amb el periodista i reporter gràfic especialitzat en conflictes internacionals, Gervasio Sánchez; la Federació Aragonesa de Donants de Sang, i l'Associació de la Premsa d'Aragó.

De Jesús Moncada, els responsables de la DPZ van destacar que «la major part de

les obres tenen com escenari la seua localitat natal. La seua novel·la, *Camí de Sirga*, li va obrir les portes al món literari internacional i des de llavors és considerat com un dels millors novel·listes contemporanis en català».

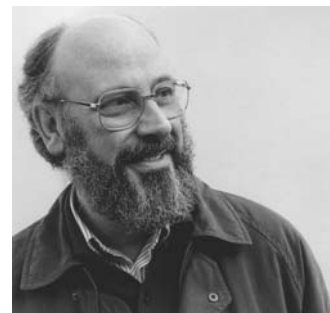
L'acte oficial d'entrega de les medalles va tenir lloc el 4 de juliol a l'església de Santa Isabel, de la capital aragonesa.

L'Àrea de Cultura de la Diputació de Saragossa, presidida pel regidor de la CHA (Chunta Aragonesista) Miguel Ángel Gargallo, ha mostrat, en aquesta legislatura, una especial sensibilitat amb la llengua catalana, que es parla a cinc municipis de la província, acti-

tud fins ara absent d'aquesta institució. Els premis Pedro Saputo a les Lletres Aragoneses, creats aquest mateix any per la DPZ, han tingut una versió per a cadascuna de les tres llengües d'Aragó. La mateixa Àrea de Cultura ha publicat, dins la col·lecció «Baltasar Gracián», l'obra inèdita de Ramón José Sender *El vado (El gual)*, en versió trilingüe. La traducció al català ha estat realitzada per Carme Alcover i Artur Quintana.

Serés, Premi «Ciutat de Badalona»

Per altra banda, l'escriptor saidinés Francesc Serés acaba de guanyar el Premi Ciutat de Badalona-Països Catalans per

Jesús Moncada

la seua novel·la inèdita *Els indrets de l'ànima*. Aquest guardó, dotat amb 250.000 pessetes, està patrocinat per l'Ajuntament de Badalona, l'Associació Països Catalans i l'Editorial Columna, que per a la tardor, publicarà l'obra premiada.

Cultura aprova 11 projectes de recerca per promocionar l'aragonès i el català

■ Carme Alcover

El Servei de Patrimoni Etnològic, Lingüístic i Musical del Departament de Cultura i Turisme del Govern d'Aragó, ha resolt, segons apareix en BOA, 15 de juny de 2001, la convocatòria d'ajuts a la investigació i difusió del patrimoni lingüístic, segons ordre del BOA de 16 de novembre.

Les propostes de treball devien abastar actuacions relacionades amb la recollida, conservació, promoció i difusió de: lèxic, toponímia, tradició oral, jocs tradicionals, creació literària i d'altres matèries d'interès patrimonial etnològic, lingüístic i musical.

La Comissió d'avaluació, constituïda a l'efecte, s'ha ajustat a les bases previstes a l'Ordre de Convocatòria finançant prioritàriament els temes etnològics, lingüístics i musicals.

Respecte al tema lingüístic

s'han valorat en primer terme les matèries relacionades amb la investigació, i en segon lloc les de difusió..

De la llengua aragonesa s'han presentat 17 projectes, dels quals se n'han aprovat set: tres relacionats amb la investigació i quatre en la difusió. Una investigació lexicogràfica registrada en suport audiovisual de la vall de Gistau, que compliria també la funció de divulgació; una investigació toponímica del Somontano, amb un estudi de 80 topònims i un altre de revisió, protecció i difusió del patrimoni toponímic del Pirineu aragonès, mitjançant la revisió dels noms d'ús tradicional dels principals topònims de la serralada pirinenca del tram aragonès. De difusió, tenim la recuperació d'una tradició que des de fa uns quants anys està agafant

popularitat com es la Tronca Nabidà a Terol, a més d'una publicació del lèxic d'Alquézar i dues obres literàries.

De la llengua catalana s'han presentat 7 projectes, dels quals se n'han seleccionat quatre: dos d'investigació sobre toponímia i dos de difusió i ajuda a l'edició. La recollida de la toponímia ribagorçana estaria entre els dos fronts, ja que els topònims ribagorçans aniran acompanyats de sis quaderns didàctics per a divulgar aquest patrimoni viu tan valuós. Intervenien en aquest projecte dos universitats de prestigi, la de Saragossa i la de Lleida. Un altre seria el treball de recollida de la toponímia de Nonasp i finalment l'ajuda a l'edició de dues obres literàries.

Malgrat l'interès d'aquests treballs, cal dir que la participació encara és escassa. Neces-

sitat obliga, i el millor coneixement del patrimoni comporta els estudis que ens el facin conèixer i difondre'l, no tan sols per canals acadèmics i científics; ans també, que el públic en general pugui fruit d'aquesta riquesa, fins i tot amb mentalitat comercial i turística, de les terres objecte d'estudi.

El Conseil de l'Europe ens indica que cal caminar en aquesta línia: els bens culturals han d'estar configurats pels seus parteners naturals: els publicitaris, principalment, i els mitjans de comunicació i difusió. Aquest és el repte i el destí de les nostres llengües: saber-se servir dels valors que marquen els mercats de la concurrència comercial si volem educar als ciutadans de la nostra regió que desconeixen, fins i tot, que aquest patrimoni existeix.

GALERIA DE PERSONATGES

Rosalia Gil
«Jo sóc de Barcelona i Pena-roja»

■ Berenguer de Mussots

Rosalia Gil i Lombarte –dos cognoms compartits amb la majoria d’habitants de Pena-roja– va nèixer, de pares pena-rojins, el febrer de 1939 al carrer de les Cabres –a prop del mercat de la Boqueria, al bell mig de la Barcelona antiga–, mentre l’exèrcit del general Franco ocupava la capital de Catalunya.

Quan les autoritats del nou règim polític permeteren que el pare, mestre d’escola de la Generalitat republicana, tornés a exercir la seua professió, la família hagué d’instal·lar-se en diverses poblacions del sud de Catalunya i del Matarranya (Constantí, el Ginestar, Arnes, Torredarques,...). Anys de postguerra en què la Rosalia xiqueta passava els estius a Pena-roja i Maella. Cada vegada més vinculada a les terres del Matarranya, Rosalia Gil estu-

dià el batxillerat a Pena-roja i Alcanyís, estudis que li van permetre exercir de mestra suplent a Pena-roja a finals del anys cinquanta.

El 1961 es casà amb el poeta i investigador pena-rojí Desideri Lombarte i tots dos marxaren, com tants matarranyecs al llarg dels anys seixanta, al barri d’Horta de Barcelona, on nasqueren les tres filles del matrimoni: la Núria i la Montserrat (1962) i la Maria (1967).

A finals dels anys setanta i principis del vuitanta, la Rosalia estudià les tècniques de l’es-malt a l’escola d’art i disseny la Llotja de Barcelona. Part de la seua producció plàstica ha estat presentada en diferents exposicions col·lectives. En aquesta mateixa època, d’intensa eferescència sociocultural arreu de l’Estat espanyol, la Rosalia s’incorporà, al costat

del seu marit, de manera discreta però decidida, al moviment en defensa i dignificació de la llengua i la cultura catalanes sorgit en aquells anys a l’extrem sud de l’Aragó catalanòfon.

La prematura i inesperada mort de Desideri Lombarte la tardor de 1989 va ser un fort colp per a la família, i també, amb un caràcter ben diferent però no per això menys íntima, per als amics i per al moviment en defensa de la cultura i la llengua del Matarranya, al qual tant intensament havien contribuït a forjar en Desideri i la Rosalia.

D’aleshores ençà la Rosalia ha continuat col·laborant decididament en la difusió de la polifacètica obra del seu marit, i impulsant tota iniciativa a favor de la llengua i la cultura del Matarranya. Membre fundadora de l’Associació

Rosalia Gil i Teresa Jassà durant l’homenatge a Desideri Lombarte. 1990

Cultural del Matarranya, sempre que les seues obligacions laborals de representació comercial a la capital de Catalunya i rodalies d’una empresa d’embutits adobats amb seu a Pena-roja li permeten, retorna (mai no se n’ha anat del tot) a Pena-roja, a casa.

CRÒNIQUES TAGARINES

1984-2001

■ Esteve Betrià

Sens dubte, els dos autors de novel·les d’anticipació sorgits en el món cultural anglosaxó més coneguts, i admirats amb raó, en la segona meitat del segle XX són George Orwell i Arthur C. Clarke. Però més que aquests escriptors, tot s’ha de dir, són conegudes dues de les seues obres: *1984* (publicada el 1948, en aquest cas la data d’edició o redacció té importància) d’Orwell, i *2001. A Space Odyssey* (1965) de Clarke.

Si per una banda l’obra de Clarke és coneguda popularment sobretot a partir de l’adaptació cinematogràfica que en va fer Stanley Kubrick, per una altra la novel·la d’Orwell ha estat d’actualitat permanent, en els últims dos o tres anys, per un motiu tan trivial com és el títol d’una sèrie d’infectes, i exitosos, programes televisius que diuen que s’ha inspirat, llunyanament, en *The Big Brother* (en adaptació hispana: *El Gran Hermano*), l’omnipresent i inquietant ull que tot ho veu, que tot ho plega, de la novel·la *1984*. Si bé és cert que en totes dues obres apareix en el títol un any, una data futura en el moment de redactar-les –per això són novel·les d’anticipació–, també ho és que totes dues obres

han conegut la fama, la popularitat més supèrflua, a través dels moderns mitjans audiovisuals de comunicació.

Però no acaben aquí les coincidències. L’ajuntament de Barcelona pareix que vulga agermanar-les encara més. Si més no això sembla indicar el projecte de l’ajuntament de la capital de Catalunya que preveu la instal·lació aquest estiu de 2001 (la data –la coincidència amb el títol de l’obra de Clarke– potser també té importància) de càmeres de vigilància les 24 hores del dia als carrers i places de la ciutat (això és, en part, El Gran Germà), només desset anys més tard del que havia pronosticat Georges Orwell.

I perquè l’homenatge a l’autor d’*Homage to Catalonia* fos encara més explícit ja haureu endevinat que la instal·lació de les càmeres de vigilància ha de començar pel barri, que tan bé va haver de conèixer l’escriptor gal·lès (si no m’erro) l’estiu i la tardor de 1937, que ocupa la part final de la Rambla; més en concret la instal·lació s’iniciarà pel carrer d’Escudillers, i per, no podia ésser d’altra manera, la plaça de Georges Orwell!

Ja sé que el tema d’aquesta crònica pot quedar lluny de les inquietuds dels tagarins (tanmateix no oblideu que tots, tard o d’hora, acabeu passant pel final de la Rambla), però no he sabut, no he pogut, resistir-me. Com tampoc la premsa barcelonina, si més no *La Vanguardia* del 28 i 29 de juny: les coincidències (contradiccions?) són massa evidents. Potser en aquest cas la línia entre l’escarni (involuntari?) i l’homenatge (ocult?) és massa sotil.

Castells i focs

■ Enric Marquès

Dos de les màximes expressions folklòric-culturals dels Països Catalans –foc i castells– tenen la seua expressió per les contrades de la Ribagorça aragonesa/catalana: Benavarri, Aneto, Vilaller, Pont de Suert, Boí, Senet... rescaten de l'oblit i enalteixen aquestes tradicions mil·lenàries.

Fenomenal Diada Castellera a Benavarri

Dins del marc dels actes programats per la XXII Fira de Sant Medard-2001, el diumenge, dia 3, una representació molt nombrosa dels Castellers Catalans van fer les delícies del públic que va assis-

tir a l'acte, tot i la forta calor que va acompanyar l'aixecada dels diferents castells i que no va restar-ne expectació.

Les dues colles castelleres –Castellers d'Esparraguera (amb dos membres benavarri) i els Moixiganguers d'Igualada– van anar desenvolupant diferents torres i pilans amb l'esforç de tots ells i també del públic.

Amb aquestes dos actuacions ja són tres les colles castelleres que actuen a la vila en poc temps, l'última va ser la dels Castellers de Lleida, també amb alguns components del poble.

Es consolidarà Benavarri

com una plaça més del «món casteller»?

Fogueres de Sant Joan per la Ribagorça

Com cada any, la nit del 23 de juny Benavarri encén fogueres. L'Ajuntament dóna coques i vi a cadascuna d'elles, que passen de la dotzena. Al seu voltant, la gent de cada barri s'hi reuneix per fer un sopar, és a dir, tot el poble ix al carrer per esta nit tan calorosa i tan especial.

Mentrestant, el mateix dia, a Aneto celebren la baixada de les «falles», en realitat troncs de fusta carregats als muscles, que baixen en ziga-zaga des

Diada castellera a Benavarri

del cap d'amunt de les muntanyes fins arribar a la població on, feta la foguera, comença la gran festa. Tota la Ribagorça celebra la mateixa festa en honor de Sant Joan i l'arribada de l'estiu.

SOM D'EIXE MÓN

Capades i capades

■ Francesc Ricart i Orús

Ja hi tornem! Coses de la llengua.

Una 'capada' pot ser una castració (per exemple: *El PP català està capat*, segons paraules adjudicades al senyor Milián Mestre, un prohoms del PP, en un diari); o bé, una 'capada' pot ser una manifestació de submissió (per exemple: *Josep Piqué va fer capades davant Bush*, dit en una emissora pel mallorquí Biel Majoral).

És curiós, però no m'he pogut estar de fer servir aquestes produccions, les dues relacionades amb personatges d'un mateix partit, d'un mateix govern i que il·lustren situacions més o menys conegudes: de conflicte i de dependència i, torna a ser curiós, però els dos mots m'han abocat a pensar en la nostra llengua i en els avatars que li toquen viure arreu.

Això ve a tomb pensant en un debat celebrat a Manresa aquest mes de juny que tractava sobre mitjans de comunicació i les perspectives de futur als nostres països. Tot i que d'entrada bona part dels participants es mostraven optimistes en general, aviat tothom feia notar el llast o la nosa immensa que suposa la competència de l'armada mediàtica que envaeix el nostre espai comunicatiu (o el que hauria de ser l'espai català de comunicació segons el catedràtic Josep Gifreu), amb tots els efectius, amb el que suposa sovint de claudicació (capada) entre els usuaris davant els *media* espanyols i espanyolitzadors i de repressió de facto (una altra

capada) d'un potencial d'usuaris de productes catalans que sense dubte som els catalanoparlants d'aquests territoris.

El debat, tornem-hi, va intentar transmetre optimisme –molt interessant, com sempre, el comunicòleg Joan Manuel Tresserras–, tractant amb profusió la premsa en català on es va exposar la necessitat d'unir esforços a fi de no tenir la dependència actual de les agències *nacionales* (més capada) o, també, de superar l'estadi de la dependència de les subvencions (més de l'altra): aquí va jugar un cert protagonisme el popular Miquel Calçada, explicant la seva aventura en la indústria de la radiofonia privada.

En fi, el cert és que en el nostre món tothora ens movem entre aquestes dues accepcions que ens ocupa, perquè, digueu de quina mena de capada es tracta quan ens referim a la segregació de les parròquies de la Franja?, o bé amb la polèmica del patrimoni artístic del museu diocesà? I amb l'avantprojecte de la llei de llengües? Ens haurem de debatre entre considerar la capada al senyor corresponent, digueu-hi govern d'Aragó, que ens perdona la vida i ens fa una llei a mida (de cada ajuntament) i així tothom content i entretingut i... capat, alhora. O el que ha passat amb l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL), on s'han hagut d'empassar la creació d'una gran acadèmia que tothom entén sobrer perquè ja hi ha l'Institut d'Estudis Catalans i, al mateix temps, tothom l'aplaudeix perquè pot ser el principi, diuen, de la distensió política (quina mena de capada, aquí?).

O pregunteu com els van les coses a Andorra tot i ser el nostre Estat-bandera, on cada dia estan més *capficats* amb la competència del castellà i del portuguès i, per tant, cada cop més *escapçats* per a fer efectiu allò del català llengua única oficial. O a la Catalunya Nord, a les comarques de l'Estat francès (aquell de la guillotina!)... Però aquí ja no ens queda ni l'esma de fer-hi broma.

Pedro Laín Entralgo: Un humanista del segle XX

■ F. Tejero Costa

El dia 5 de Juny morí a Madrid, a l'edat de 93 anys l'Excel·lentíssim Sr. Pedro Laín Entralgo, un intel·lectual formidable i un dels grans humanistes del segle XX. Havia nascut a Urrea de Gaén (Terol).

Laín era membre de la Real Academia Española de la Lengua –a la que va ingressar en 1953 com a titular de la cadira «j» i de la qual va ser el director durant 5 anys–, de la de Historia –des de 1964– i de la de Medicina –des de 1946–. Es autor d'una extensa obra que abasta des de la Filosofia fins la Medicina. Acumulà tota sort de guardons, entre ells el Príncepe de Asturias de Humanidades que va rebre el 1989.

La Guerra Civil va dividir la seva família. Mentre el seu germà José s'exil·là arribant a dirigir les emissions de Radio Moscou en llengua castellana, a ell el portà al bàndol anomenat nacional i ingressà a la Falange, sent nomenat responsable del Servicio Nacional de Propaganda. Però més tard va tindre l'honradesa i valentia d'abandonar el règim franquista, la camisa blava i passar a l'oposició en un moment gens còmode. Cal remarcar que la seva esposa, Milagros, era republicana convençuda.

Crec que és de justícia que també *Temps de Franja* el reconegué perquè l'any 1974 va signar, juntament amb altres prestigiosos intel·lectuals, un document en què defenia la unitat de la llengua catalana. Seguidament el transcriu ja que es d'importància cabdal que el coneguem, i el divulguem, perquè continua estant d'actualitat:

FRANCISCO MONTERO

La lengua de los valencianos

Los firmantes, miembros de número de las Academias Española y de la Historia, habiendo conocido la peculiar controversia que durante meses pasados se ha hecho pública en diversos órganos de prensa valencianos, acerca del origen de la lengua hablada en la mayor parte de las comarcas del País Valenciano, y a petición de personas interesadas en que demos a conocer nuestra opinión sobre este asunto, científicamente aclarado desde hace muchos años, deseamos expresar, de acuerdo con todos los estudiosos de las lenguas románicas:

Que el «valenciano» es una variante dialectal del catalán. Es decir, del idioma hablado en las Islas Baleares, en la Cataluña Francesa y Española, en una Franja de Aragón, en la mayor parte del País Valenciano, en el Principado de Andorra y en la ciudad sarda del Alguer.

Por todo ello nos causa sorpresa ver este hecho puesto públicamente en duda y aún ásperamente impugnado, por personas que claramente utilizan sus propios prejuicios como fuente de autoridad científica, mientras pretenden ridiculizar e incluso insultar a personalidades que, por su entera labor merecen el respeto de todos y en primer lugar el nuestro.

Es culturalmente aberrante todo intento – como el que contemplamos – de desmembrar el País Valenciano de la comunidad idiomática y cultural catalana por la que, como escritores e intelectuales españoles, no tenemos sino respeto y admiración, dentro de la cual el País Valenciano ha tenido y tiene un lugar tan relevante.

Firman: Los Excelentísimos Señores D. Dámaso Alonso (presidente de la R.A.E.), D. Jesús Pabón (presidente de la R.A.H.), D. Agustín Millares, D. Miguel Delibes, D. Vicente Aleixandre, D. Emilio Alarcos, D. Fernando Lázaro Carreter, D. Antonio Buero Vallejo, D. Alonso Zamora Vicente, D. Tomás Navarro Tomás, D. Salvador de Madariaga, D. Luís Rosales, Sr. Marqués de Lozoya, D. Pedro Laín Entralgo, D. Miguel Batllori, D. Rafael Lapesa, D. Pedro Sainz Rodríguez, D. Ramón Carandé, D. José María Pemán, D. Camilo José Cela.

No ens ha d'estranyar la seva signatura ja que ell mateix se declarava un aragonès il·lustrat i precisament per això totalment contrari al baturisme superficial i tosco que va fabricar el costumisme de la segona meitat del segle XIX i que ara alguns mos el volen presentar com a l'essència que cal potenciar a la Franja.

CA OLIVER

turisme rural

8 habitacions dobles • calefacció central
restaurant amb cuina casolana

* * *

organització d'activitats de natura
piscina municipal

C/ Fraile, 27 • Tel. 976 635 120 / 630 070 266 • 50793 FAVARA
<http://www.caoliver.miarroba.com> • email: caoliver@retemail.es